

AZ ÍRÁSTUDÓK URALÁSA

Miert nem érzi úgy a publicista, hogy Kertész Imre bírálatához, motivációi megértéséhez érdemes volna elolvasnia az életművét?

Nem meglepő, hogy mennyire kialakulatlan – pontosabban nem létező – az értő Kertész-recepció Magyarországon, elég az öt évvel ezelőtti Litera-vitára gondolnunk, amely Radnóti Sándor *Kertész Imre, a sértett* című publicisztikája¹ nyomán bontakozott ki, s amelynek irányvonalát – mármint Radnótiét – Vári Györgytől Tamás Gáspár Miklósig² gyakorlatilag mindenki követte (a nagyon kevés kivétel egyike Selyem Zsuzsa volt): Kertész Imre nagyon jó író, *de* öregkorára stb. sértetté vált, amit el kell nézni neki, nem érdemes foglalkozni vele stb.

Ehhez képest egy – bármilyen hosszú időre visszanyúló munkatapasztalattal is bíró – mezei újságírótól aligha várhatjuk el, hogy pont ő lássa át és/vagy be azt, amit még a fölkennt elméleti szakértőknek sem sikerült: Kertész nem annak ellenére „sértett”, ami az életművében áll, és ezért a munkája dicséretet, megnyilvánulásai pedig „baráti”

bírálatot érdemelnek – ez a baráti bírálat (s ellenségek ugye már nem is kellene...) azért mégiscsak, vitán felül, hasonlít a kedves kartársak pártelhajlástól való jóindulatú óvására –; hanem: Kertész Imre pontosan annak megfelelően viselkedik, ami az írásaiban olvasható, mondhatnánk azt is, azért kapta a Nobel-díjat, mert föltárta magában azt a reflexiós réteget, amelyben az ellentmondások már nem a morál és az attól vélt eltérés között feszülnek, hanem egy sokkal mélyebb bizonyosság lépcsőfokai – és ehhez a viselkedésében, vagy legalábbis annak nyilvános interpretációjában is mindig hű maradt.

Ezért fogadja el a kitüntetést is.

Igen, a morál végül is olyan, mint a pártdirektíva.

Nem, nem ugyanaz. Hanem olyan. Először a lélekstruktúra ilyen analógiáit érdemes megérteni (tökre nem nehéz, egy kis antropológia, múlttörténet stb.), s utána nekikezdeni Kertész olvasásának.

Miklósi Gábor mai indexes cikkében³ tehát módfelett aggasztó ismerethiányról – de még annak a bárminő igényéről sem – árulkodik a tételmondat, miszerint Kertésszel „élete végén történik meg az, ami soha korábban: a politika kihasználja, lehúzza és besározza”. Ezt persze a végére kellene hagyni, mert annyira vicces. Kertész életművének ugyanis, Miklósi cikkével szemben, az a tételmondata, hogy „bemocskolódtam.”

„Másképpen lettem mocskos, igaz, mint azok, akik odavittek, de mocskos lettem mégis: szerintem ez alapvető kérdés.” Volna itt tovább is,⁴ amire, úgy látszik, kevesen vállalkoznak: „El kell ismernem azonban, hogy is ne kellene: félő, hogy ilyenformán az is belekeveredik kissé ebbe a mocsokba, aki a regényemet jószándékúan kézbe veszi és gyanútlanul olvasni kezdi.”

Tehát azzal, hogy a morált várja el Kertésztől, akinek az egész életműve a morál fölszámolásáról szól, azt kéri, hogy Kertész a közösségre legyen tekintettel (mindegy is, melyikre), és ne önmagára. Márpedig ez

1 *Népszabadság*, 2009. november 9. Elérhető: http://nol.hu/belfold/kerteszmre_a_sertett-42111

2 „*Elmúlik ez a kis téboly*”. *Litera.hu*, 2009. november 11.; „*Magasabb nivóra lenne szükség*”. *Uo.*, nov. 12. etc.

3 *Kertész Imre lett a kormány holokausztbohóca*. *Index.hu*, 2014. augusztus 15. (<http://usite.hu/x/4618>)

4 Kertész Imre: *A kudarc*. Magvető, Budapest, é. n. [2000]. 45. o.

Pápai Gábor karikatúrája

is elég érdekes, hiszen amikor Kertész azt nyilatkozta, hogy „ne minősítsen engem magyarnak”⁵ vagy „nem tudom, mi az a zsidóság”,⁶ illetve „a nemzeti és faji meghatározások rám nem vonatkoznak” (nem senkire!! „rám”!!!), akkor éppen arról tesz tanúságot, hogy legfőbb élethozadékaként csak saját magára van tekintettel – vagy még magára sem (s ennyiben a következetessége része az önmaga következetlenségeinek ellentmondásokat föloldó elfogadása is) –; Kornis Mihály ezt elég jól fogalmazta meg *Ki hogy ír?* című ünnepi kis ajándékversében az *Élet és Irodalom* 1999. karácsonyi számában:

*Kertész Imre ellenben,
ámbátor önéki minékutána,
kikéri magának, hogy önmagán
kívül valaki szeresse. („De az se!”)*

Amiben – az említett recepcióhiányt ismerve talán külön ki kell emelni – a versszak első két sora a *Sorstalanság*, míg a második fele leginkább a *Kaddis a meg nem született gyermekért* tónusát, ritmusát visszhangozza.

Miklósi több helyen is megtalálhatná a választ a kérdésre még az ilyen kisujjból kirázott publicisztikájában is, hiszen fölteszi a kérdést: „De vajon miért fogadja el a díjat a valóban örök különutas, magát sehová sem soroló író?” Ám eszébe sem jut a válasz: pont ezért. Valószínűleg azt vélelmezi, hogy a

sehova nem tartozás az ő publicisztikájával egyetértőkhöz való tartozást jelenti – legálábbis máskülönben nehéz volna koherensnek látni a gondolatmenetét. Hiszen azt csak Miklósi gondolhatja, hogy Kertész azzal, hogy elfogadja ezt a díjat, Orbánékhoz csatlakozik. Kertész ennél sokkal erősebben „csatlakozott” már magukhoz a nácikhoz, s azokhoz, akik meg akarták ölni, mind – nem másról szól a *Sorstalanság* (és nem más miatt nem akarták kiadni annak idején) –, ez a csatlakozás azonban a csatlakozás morális kérdésének ellehetetlenülését, megszűntét, irrelevánsá válását demonstrálja – persze, az ő esetében (tehát nem minden morál megszűnését, de ezt kár lenne már tovább ragozni, lásd föltebb, hogy „rám”) –, pontosabban mintegy azt, hogy „leszarom”, de olyan mélyen szarom le, hogy belehalok. Ezek után Orbán még számíton Kertésznek? Csak-hogy amint a gyűlölködők is azért utálják Kertészt, mert úgy hiszik, hogy pusztán a tábor ábrázolásáért kapta a Nobelt, a Kertészt olvasó értelmiség java része is meg van róla győződve, hogy a hagyományos Soá-narratíva (sokadik...) megírásával vívta ki magának a világirodalmi érdemeit. Holott ez éppen az ellentéte Kertész Imre életművének.

Kertész arra kapta a Nobelt, hogy Auschwitz és a hétköznapiok átfedését ábrázolta, azt, hogy az utóbbiban mennyire szervesen megtalálható a másik, pontosan ezekben a gesztusokban. Az általános értetlenségre jó példa, ahogy sokan félreértik a *Sorstalanság*-ban szereplő „koncentrációs táborok boldogságát”. Pécsi Katalin, egyébként kiváló projekteket vezető irodalomtörténész például, ezt a boldogságot akként interpretálta,⁸ hogy még a táborokban is meg lehetett őrizni az emberség egy maradványát, csak akarat kérdése volt és az élet apró örömeit az ottani mindennapokba is be lehetett építeni stb. Kertész ezzel szemben épp az ellenkezőjéről ír: a *muzulmánna válásként*⁹ leírt olyan

5 Keményen kritizálta Magyarországot Kertész Imre. Origo.hu, 2009. november 9. (<http://www.origo.hu/itthon/20091109-kerteszh-imre-interjuja-a-welt-ujsgagban.html>)

6 A haláltudat mint vitális erő. Kertész Imrével beszélget Szántó T. Gábor. Szombat, 1994. április. (Elérhető: <http://dia.pool.pim.hu/html/muvek/KERTESZ/kerteszh00007/kerteszh00021/kerteszh00021.html> vagy <http://www.szombat.org/politika/3919-a-halaltudat-mint-vitalis-ero-kerteszh-imrevel-beszelget-szanto-t-gabor>)

7 Élet és Irodalom, 1999/51–52. (<http://www.es.hu/old/9951-52/kornis.htm>); K. M.: *Pestis előtt*. Novella Kiadó, é. n. 209. o.

8 Belső közlés. Klubrádió, 2013. június 24. (http://belsokozles.blog.hu/2013/06/24/7_adas_pecsi_katalin)

9 Maria Janion: „Ha látszólag egészen másról beszélek, akkor is Auschwitzról beszélek” (Kertész Imréről). *Múlt és Jövő*, 2009/1. (http://www.multesjovo.hu/hu/aitdownloadablefiles/download/aitfile_id/174/) P. S. M. ford.

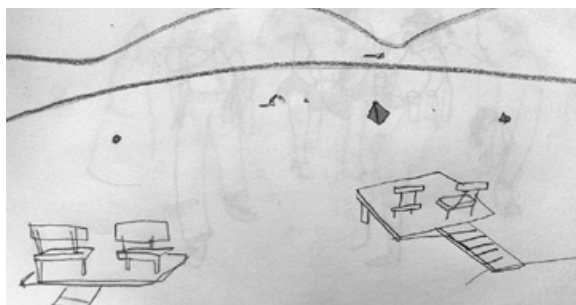
szintű amortizációról, amikor a klasszikus humanista emberfölfogás már rég nem érvényesülhet, ám a súlyos regresszió, a beszorítottság és a megszokás együttese pontosan a boldogság érzelmi-tudati-zsigeri konstellációját hozza létre: mint a csecsemő anyja ölében, aki ugyancsak nem mondható a legkevésbé sem szabadnak, annál inkább részesülhet a *totalitás* boldogságában. A boldogság fogalmát tehát abban az értelmében használja, amit voltaképpen is jelent: a morális konvencióknak való megfelelés minél erősebb fokát. (Hoppá, aki még mindig úgy tartaná, hogy „maga a koncentrációs tábor nem természetes”,¹⁰ és ami Köves Gyurkával történt, nem a normalitás szempontjának végletekig történő interiorizálásáról, hanem valamiféle történelmi kilengésről, elhajlásról szól, amit, neadjisten, utána máris korrigált az antifaszizmus, az tényleg kezdje előlről.) Egyszer majd kiterünk arra is, hogy a tévhiedelmekkel ellentétben Kertész és egy egészen más téren mozgó politikai filozófus, Hannah Arendt fogalmi és koordinátavilága mennyire egybecseng, most csak álljon itt egy erről szóló idézet a *K. dossziéból*:¹¹

„Auschwitz után többé fölösleges ítélnünk az emberi természetről. A moralista útja ma a tömegmozgalmakba vezet, és ez több mint problematikus; emellett unalmas. De hagyjuk őket, hadd higgyék, hogy létezik egy haláltáborok nélküli igazságos diktatúra, ahol mindenki köteles boldog lenni. Az én szememben a boldogság mást jelent, ennyi az egész.”

Miklósi is valami ilyen – jóllehet jelen napjainkban virtuális („morális”) – tömegmozgalomnak való megfelelést vár el Kertésztől, arra ugyanakkor, hogy miért nem tartja szükségesnek megérteni Kertész mondandóját azelőtt, hogy önellentmondást készülne a nyakába varrni, nagyon egyszerű a válasz: ugyanis a hivatásos irodalmi kánon (egyéb-ként kis számú) interpretátorai sem mutatnak igényt rá, hogy Kertészt a valódi jelentése szerint építsék be akár az irodalmi életbe, akár a közbeszédbe. (Kertész saját közlései szerint

Molnár Sára és Maria Janion elemzései – az utóbbihoz lásd fent a muzulmános hivatkozást – közelítették meg őt egyedül hitelesen.)

S az igaz is, hogy amennyiben a gyűlölködők fölfognák Kertész szavait, az fölszabadíthatná őket, hiszen végtére éppen egyfajta élményazonosságról szól; viszont a morálbajnok értelmiség lába alól alighanem kicsúszna a talaj.

„Lehet, hogy Kertész – némi göggel – abban bízik, hogy ő a nagyobb formátumú figura, és valójában ő használja Orbánékat?” – kérdezi Miklósi. De a választ itt sem keresi meg, pedig egyszerű: IGEN. Ám hozzáteszi: „ha így is (sic!) van, akkor is téved”. Érvek nélkül tévedésnek minősíteni valamit – amint ő teszi – nyilvánvalóan azt sugallja, hogy van egy közös tudás, ami mindenki számára ismeretes, ezért nem is kell taglalni. Ez pedig olyasféle volna, hogy nem Kertész használja Orbánt, hanem fordítva. Ilyen közös ismeret azonban nem létezik, és Miklósi szemszöge csupán azt támasztja alá, hogy ő maga csakis a kiváltott politikai hatás, és nem a tetteiben képviselt tapasztalat felől közelíti meg az esetet, azaz a tettet nem maga a tett, hanem az általa kiváltott hatás felől ítéli meg (ami az emberi cselekvés terében mindig is egy abszurd, irreleváns tévértelmezés volt). Másként szólva, csakis Orbán szemszögéből képes látni az esetet, így válik a NER hasznos tagjává. Kertész szemszögéből nem – amelyből pedig ez magától értetődik. Vagy úgy is mondhatnánk: „természetesen”.

(Disclaimer: Miklósi cikkére egy szót nem jutott volna eszembe reagálni. A legközelebbi barátaim is értetlenségükről tájékoztattak ugyanakkor, és ez készített írásra.)

10 Kertész Imre: *Sorsztalanság*. Magvető, Budapest, é. n. [1999]. 314. o.

11 Kertész Imre: *K. dosszié*. Magvető, Budapest, 2006. 95–96. o.